

Dan Istarske županije

Nakon više desetljeća različitih jednostranačkih sustava, 1990. godine uveden je u Istri, kao i u Republici Hrvatskoj u cjelini, višestranački demokratski sustav parlamentarne demokracije. Ove promjene, koje su dovele do političkog pluralizma, odrazile su se i na području uprave, pa je uveden novi administrativni upravno – teritorijalni ustroj Republike Hrvatske, s općinama, gradovima i županijama, kao oblicima lokalne i područne (regionalne) samouprave. Županijski ustroj prvo je propisan “božićnim” Ustavom Republike Hrvatske iz 1990. godine, da bi dvije godine kasnije, u prosincu 1992., Sabor Republike Hrvatske donio Zakon o područjima županija, gradova i općina, čime je Republika Hrvatska podijeljena na 20 županija i Grad Zagreb. Time hrvatske županije, među njima i Istarska, započinju svoj rad. Naziv županija uzet je zato, jer su se kroz hrvatsku povijest termini županija i župan pojavljivali bilo kao oblik teritorijalne upravne organizacije – županija, bilo kao naziv za seoskog poglavara, odnosno, za nekoga tko je zastupao selo pred predstavnicima vlasti ili pred drugim teritorijalnim zajednicama - župan. Najstariji zabilježeni spomen župana u Istri potječe iz 1199. godine, kada se spominju dva susjedna župana, plominski i gračaški.

Istarska županija od 1994. godine obilježava (slavi) i svoj dan. Za Dan Istarske županije odabran je datum 25. rujan, kao sjećanje na rujanske dane ratne 1943. godine, kada su donesene Pazinske odluke o pripojenju Istre matici zemlji Hrvatskoj. Nakon kapitulacije Kraljevine Italije, u čijem se je sastavu Istra tada nalazila. 8. rujna 1943. godine, u Istri započinje opći narodni ustanak. Istarski partizani oslobodili su većinu istarskih mjesta i razoružali talijanske postrojbe. U takvom je ozračju Okružni NOO za Istru, na zasjedanju u Pazinu 13. rujna, donio povijesnu odluku o priključenju Istre Hrvatskoj i objavio je u proglasu “Istarski narode”. U tom se proglasu ističe „da je Istra oslobođena snagom vlastitog oružja i voljom naroda“. Proglašava se kraj fašističke vlasti na prostoru Istre, smjenu sustava i početak legalnog djelovanja novih organa narodne vlasti – narodnooslobodilačkih odbora. ZAVNOH je 20. rujna 1943. donio odluku o priključenju Istre, Rijeke, Zadra i ostalih okupiranih krajeva Hrvatskoj i time potvrdio odluku Okružnog NOO za Istru. U Pazinu je 25. i 26. rujna održan Sabor istarskih narodnih predstavnika, na kojemu je izabran privremeni Pokrajinski NOO za Istru, te su još jednom potvrđene odluke o odcjepljenju Istre od Kraljevine Italije i sjedinjenju s Hrvatskom i Jugoslavijom. Doneseni su i zaključci o ukidanju svih fašističkih zakona i o tome da se Talijanima u Istri priznaju sva nacionalna prava, kao što su pravo na jezik, vlastite škole i tisak, i slobodan kulturni razvitak. Pazinske su odluke potvrđene na Drugom zasjedanju ZAVNOH-a u listopadu iste godine u Plaškom, kao i na Drugom zasjedanju AVNOJA u Jajcu 29.11.1943. Njima je proklamirano pripojenje Istre matici zemlji Hrvatskoj.

Osim što se 25. rujan slavi kao Dan Istarske županije, od rujna 2005. obilježava se i kao spomendan u Republici Hrvatskoj, odnosno, kao Dan donošenja Odluke o sjedinjenju Istre, Rijeke, Zadra i otoka s maticom zemljom Hrvatskom.